

Jordi Savall – viola da gamba (BARAK NORMAN Londres 1697)
Rolf Lislevand – theorba

Marin Marais & Antoine Forqueray – Anděl a d'ábel

Program:

Marin Marais: **Prélude & Muzettes**

INTERLUDE I

Mr. de Sainte-Colombe le fils: Fantasia en Rondeau

Mr. de Sainte-Colombe: Les Pleurs

Johann Sebastian Bach: Bourée

Marin Marais: **Suite d'un Gout Etranger**

Marche tartare

La Tartarine & Double

Les Fetes Champetres

Allemande la Superbe

L'Arabesque

La Reveuse

Marche

INTERLUDE II

Karl Friedrich Abel: Prélude

Johann Sebastian Bach: Allemande

Johannes Schenck: Aria Burlesca

Antoine Forqueray: **Portraits Musicaux**

La Rameau

La Dubreuil

La Marella

La Du Vaucel

La Leclair

Hledáme-li v dnešní době hráče na violu da gamba, jemuž se podařilo přiblížit se proslulosti svých slavných francouzských předchůdců, narazíme nepochybně dříve či později na osobnost katalánského gambisty Jordi Savalla. Ten má ostatně nemalý podíl na tom, že jména Sainte-Colombe či Marin Marais jsou dnes všeobecně známa - a tento podíl zdaleka nespočívá pouze v jeho určující spolupráci na slavném francouzském filmu *Tous les matins du monde* (Všechna jitra světa).

Francouzskou barokní tvorbu pro violu da gamba reprezentuje především tato klíčová trojice autorů: Monsigneur (Jean) de Sainte-Colombe, Antoine Forqueray (o němž se tvrdilo, že hraje jako d'ábel) a zejména Sainte-Colombův žák Marin Marais, jehož hra byla označována jako andělská. Oba posledně jmenovaní virtuosi a skladatelé byli velkými rivaly. V pramenech můžeme dokonce najít „bulvární“ zprávy: jedna z nich např. praví, že Forqueray cvičil v uzamčeném pokoji, aby Marais nemohl odpozorovat jeho hráčské triky, avšak Marais jej sledoval ze stromu naproti jeho okna.

Francouzská gambová hudba byla fenoménem par excellence: tvořila protiklad ke zvukově mohutným operám, jak je komponoval především Jean-Battiste Lully, a byla současně jakýmsi pendantem k francouzské tvorbě loutnové. Zejména hudba komponovaná pro sólovou gambu nebo pro dva tyto nástroje je velice intimní a má až avantgardní charakter, tvoří jakýsi „svět sám pro sebe“. Pozoruhodné však jsou i skladby pro gambu s doprovodem bassa continua.

Jean de Sainte-Colombe (narozen v letech 1658–87, zemřel před r. 1701) je osobností, o níž víme pouze velmi málo. Dlouho nebylo známo ani jeho křestní jméno, neznáme přesná data jeho

narození a úmrtí. Datum jeho smrti odvozujeme od r. 1701, v němž napsal M. Marais *Tombeau pour Monsieur de Sainte-Colombe*, tedy skladbu na památku svého učitele. Přestože Sainte-Colombe žil a koncertoval v Paříži, zřejmě nechtěl získat žádný post u dvora, nebo - což je méně pravděpodobné - mu tento post nebyl nabídnut. Podle některých muzikologů je nedostatek informací způsoben Sainte-Colombovou skromností, díky níž se držel stranou všech poct. Přesto jeho tvorba rozhodujícím způsobem ovlivnila celou následující gambistickou generaci a právě on byl prvním, který vnesl do gambové literatury její nezaměnitelná nástrojová a výrazová specifika. Jeho hudba má většinou závažný charakter, často přímo vyhledával disonance. Dochovalo se 180 jeho skladeb pro sólovou gambu a 67 koncertů pro dvě gamby. Výrazově expresivní skladbu *Les Pleurs* (Pláč) můžeme znát z již zmíněného filmu *Všechna jitra světa*.

Sainte-Colombe měl nejméně jednoho syna, který je znám jako **Monsieur de Sainte-Colombe le fils** a jenž žil nějaký čas v Londýně jako gambista. Z kusých pramenů víme, že v r. 1713 se uskutečnil benefiční koncert na jeho počest. Je autorem několika suit pro sólovou violu da gamba, které jsou jakýmsi kompendiem všech možných dobových způsobů kompozice pro sólovou basovou gambu.

Marin Marais (1656 - 1728) je považován za nejlepšího gambistu ve Francii 17. století. Tento Sainte-Colombův žák byl rovněž žákem J.-B. Lullyho, který jej v pokročilejším věku často žádal, aby ho zastoupil a dirigoval jeho opery. Marais sám také zkomponoval několik oper v duchu lullyovské tradice, z nichž nejpozoruhodnější je pravděpodobně *Alcyone*. Především však zanechal více takřka 600 skladeb pro violy da gamba, které patří k nejlepším ve svém žánru a které vyšly tiskem v pěti knihách v letech 1686 - 1725. Nechybí ani díla pro gambu a continuo, po vzoru svého učitele psal i pro dvě a dokonce pro tři gamby. Byl též vyhledávaným pedagogem.

Zatímco *Prélude* (preludium) bylo komponováno francouzskými barokními autory jako samostatná skladba nebo jako efektní část improvizativního charakteru otvírající suitu, musette byl tanec inspirovaný lidovou hudbou. Slovo musette znamená též hudební nástroj - francouzskou verzi dud, jež nabyla v 1. polovině 18. století mimořádné obliby zejména pro hudbu s pastorální tematikou a dostala se až do prostředí versailleského dvora. Maraisovy *Muzettes* pochází ze třetí knihy jeho gambových skladeb a společně s preludiem jsme je rovněž mohli slyšet ve zmíněném filmu. Suita *d'un Gout Etranger* pochází ze čtvrté knihy Maraisových skladeb pro gambu vydané v r. 1717. Na dnešním programu je pouze výběr z této suity, která má celkem 36 částí a jedním z nejdelších a nevirtuosnějších Maraisových děl. Výběr je zarámován dvěma pochody - tanci, které ve Francii zpopularizoval především Lully. Marais komponoval pochody turecké a dokonce i perské, natolik si tento útvar oblíbil. První pochod přitom evokuje podsvětí. Třetí věta nazvaná *Venkovské slavnosti* je typickým žánrovým obrázkem, v tehdejší francouzské hudbě dosti používaným. Část *L'Arabesque* zaujme svou ornamentičností.

Antoine Forqueray (1672 - 1745) byl synem houslisty a tanečního mistra Michela Forquereye a podobně jako Marais se stal gambovým virtuosem. Zastával rovněž místo u dvora a spolu s Maraisem tvořil špičku gambové virtuosity ve Francii. Jeho mimořádný talent a až akrobatická virtuosita byla několikrát popsána v dobových francouzských časopisech *Mercure galant* a *Mercure de France*. Forqueray zkomponoval kolem 300 skladeb pro violu da gamba. Tyto kusy jsou technicky velmi obtížné a vyznačují se výraznou melodikou.

Portraits Musicaux neboli hudební portréty byly typickým prvkem francouzské instrumentální hudby. Často se vyskytovaly především v cembalové literatuře; většinou převažoval portrét skutečné postavy, v pozdějších skladbách se již ovšem často jednalo o portrét typizovaný. Forqueray nám ve svých Portrétech připodobnil mj. J. Ph. Rameaua, mnohostranného francouzského skladatele a teoretika. Rameau naopak vytvořil Forquerayův hudební portrét ve sbírce cembalových koncertů *Pièces de clavecin en concerts*. Další portrét věnoval Forqueray J.-M. Leclairovi, jednomu z nejslavnějších houslistů Francie, který se ve svých kompozicích snažil o spojení corelliovského stylu s francouzským vkusem.

Carl Friedrich Abel (1723 - 1787), skladatel a gambový virtuos, byl pevně spřátelen s rodinou Bachů. Ve 40. letech se stal členem drážďanské dvorní kapely a od r. 1759 slavil mimořádné úspěchy se svými abonentními koncerty v Londýně, kde zakotvil natrvalo. Roku 1764 založil s

Johannem Christianem Bachem duo, které výrazně ovlivňovalo hudební život v anglické metropoli. Jeho kompozice oscilují mezi galantním slohem a tzv. slohem citovým.

Johann Sebastian Bach (1685 - 1750) se věnoval tvorbě pro gambu celý život, byť v omezené míře. Na programu koncertu jsou gambové úpravy dvou Bachových tanců pocházejících z francouzských suit určených klávesovým nástrojům: *allemande* je tanec často otevírající suitu, je psán v 4/4 taktu, má pomalejší tempo a vážný charakter. *Bourrée* je dvoudobý, živý a veselý tanec, často se synkopami. Kolem r. 1650 se tento původně lidový tanec stal oblíbeným u francouzského dvora, kde jej proslavil především Lully; záhy se tanec rozšířil do celé střední Evropy.

Johannes Schenck (1660-1712) je dalším autorem, o jehož životě mnoho nevíme. Pocházel z Amsterdamu, kde nějakou dobu působil. V r. 1696 se přesunul do německého Düsseldorfu, přičemž tamní dvůr byl jakýmsi rivalem Versailles. Jeho tvorba představuje dokonalou syntézu italského a francouzského slohu. Komponoval sonáty pro sólovou gambu stejně tak jako sonáty pro 2 gamby, někdy též s continuovým doprovodem. *Aria burlesca* pochází ze sedmivěté *Partity d moll* pro sólovou gambu, jejíž autograf je uložen ve Vídni a pochází přibližně z r. 1705. Je pozoruhodná modálními imitacemi, překvapivou harmonií i dynamikou.

Jana Perutková